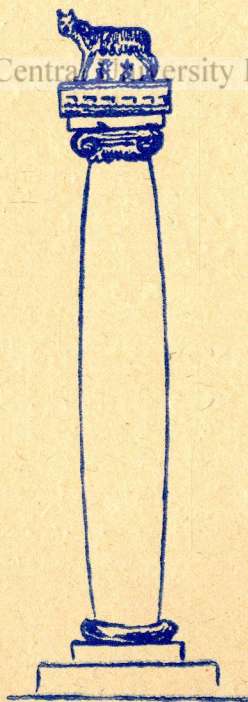

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ / SOCIALĂ / ECONOMICĂ

Director: A. COTRUȘ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

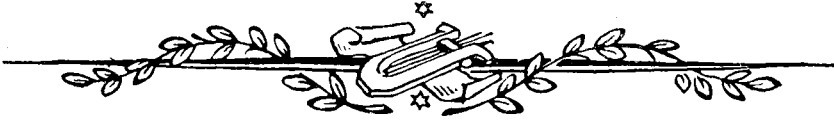

TIMIȘOARA
ANUL III / APRILIE / 1928.

ANUL III - No. 4 - 1928

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

CUPRINSUL:

- GRIGORE ION: Opțiunii și politica noastră externă.
DR. C. GROFȘOREAN: Raportul între partide.
A. COTRUȘ: Ion Codru. - Ciung.
MIHAIL GAȘPAR: Românii din Potlogi.
LUCIA A. POPOVICI: Căntece populare bănățene.
DR. AL. CIMPONERIU: Probleme actuale:
Cazul judecătoriei arbitrale „Lloyd“.

INSEMNĂRI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Opțiunii și politica noastră externă

I.

Indemnul omului de a-și crea, pe un plan mai fericit și vizionar, o viață în care Spiritul să domine Materia și Dreptul să călăuzească Forța este prins într'o minunată operă a sculptorului Rodin. Căpșorul unei fete în plină frăgezime cu ochii mari și intristați parcă de năzuințe fără speranță, răsare brusc și singuratic dintr'un bloc de marmoră. Ideea ce 'n primul ei avânt - ca un mugur cu gândul la floare - este oprită în zborul ei spre înălțimi de greutateți pământești și-i ursită să rămână vecinica prizonieră a Materiei. Ea simbolizează în aceeași vreme și năzuința civilizației omenești de a subordona în cadrele unui sistem internațional coordonat Forța, unor principii de echitate și de justiție care să pună categoriile de drept specific al diferitelor state în serviciul unui Drept universal pacific și izbăvitor. Aceste aspirațiuni își ating apogeul în vremea de după război când prin Soc. Națiunilor ele marchează o tendință precisă de a atrage în

zona lor de competență tot mai multe fenomene. În această vreme de exuberanță a dorului pacific sistemul încă necopt al dreptului internațional este încrucișat de un curent întârziat al evoluției noastre naționale ce și-a găsit expresia în dispozițiunile reformei noastre agrare. În locul de ciocnire al acestor două curente ce-și dispută încă prioritatea, s'a iscat, ca din scăpărarea unor idei adverse - chestiunea optanților maghiari din Ardeal, care apasă cu egală greutate asupra situației noastre interne și asupra întregii politici europene. Ea se compune în aparență din elemente juridice și de echitate internațională care își caută originea în Soc. Națiunilor, dar în realitate ea este o amplă problemă politică cu repercursiuni europene, care răscolește întreaga așezare a politicii noastre externe.

II.

Punctul de vedere maghiar este formal și căptușit cu aparențe juridice. Presupunând o contrazicere, de altfel inexistentă, între legislația noastră internă privitoare la exproprieri și tratate, Ungaria se adresează întru apărarea supușilor săi în 1923 Consiliului Soc. Națiunilor și-i cere ca bunurile expropriate să fie restituite proprietarilor cari în aceeași vreme să fie și despăgubiți pentru privațiunea vremelnică de folosință a pământului. În urma argumentelor temeinice ale delegatului nostru, care arată că România nu poate admite un tratament de favoare pentru optanți, căci aceasta ar însemna continuarea formelor de proprietate medievală într'o țară care se află în plin proces de adaptare la o viață de stat modernă, Consiliul a fost convins să impună o soluție amicală prin tratative conduse de către un membru al Consiliului care era ambasadorul Japoniei Adatschi. În aceste tratative care se desfășoară la Bruxelles, delegații maghiari și români se înțeleg asupra compatibilității textelor din tratatul dela Trianon și a legii noastre agrare, ceace se și parafează într'un protocol diplomatic semnat de plenipotențiarul român și de plenipotențiarul maghiar, care trebuia să fie supus Consiliului în Iunie 1923 spre definitivă ratificare. Ungaria surprinsă de acest rezultat comunică Domnului Adatschi că plenipotențiarul său și-a depășit mandatul când a aprobat punctul de vedere românesc și condițiunile în cari a semnat protocolul n'au fost de natură să-i asigure toată maturitatea de reflexiune.

În acest chip Ungaria desavuează propriul său delegat și încearcă să eludeze o obligațiune formală. De altfel cu succes. Consiliul ia notă de conținutul protocolului dela Bruxelles dar nu poate impune Ungariei - din defecte inerente funcțiunii Soc. Națiunilor - o atitudine în consecință. Din această cauză grupul celor trei sute optanți se adresează mai târziu Trib. arbitral maghiaro-român dela Paris cerând o „restitutio in integrum“ a pro-

prietăților expropriate în baza legii agrare din Ardeal. Cererea este bazată pe interpretarea textelor din Tratatate și în deosebi pe aceea a articolului 250 din Tratatul dela Trianon. Artificiul acestei argumentații chiar în linia lui juridică și periferică, se desfășoară în acest punct într'o abundență machiavelică. Anume capitolul reparațiilor prevede o despăgubire a statelor învingătoare pentru daunele suferite în urma războiului. Astfel că aliații sunt îndreptățiți să lichideze în contul reparațiilor bunurile particulare ale supușilor foștilor inamici aflate pe teritoriul lor. În acest chip se stabilește lichidarea forțată a averilor supușilor amintiți ca o măsură excepțională pentru cazurile că ei ar încerca să eludeze într'un fel sau altul obligațiunea impusă prin Tratatate. O singură derogățiune izborată din considerațiuni politice, s'a făcut la această procedură: față de Austria. După război anume situația acestei țări era foarte gravă și ca să se prevină o prăbușire totală cu urmări bolșevice și o eventuală alipire la Germania s'a avut în vedere imensitatea intereselor austriace ce ar fi trebuit lichidate în provinciile alipite la Statele successorale și s'a hotărât prin excepție dispensarea lor de regimul lichidării forțate. Anume prin articolul 267 din Tratatul dela Saint-Germain a cărui sens, prin extensiunea măsurii asupra întregii foste monarhii dualiste s'a furișat și'n Tratatul dela Trianon, articolul 250. Acesta este articolul în jurul căruia se dă bătălia cu optanții și din care Ungurii, cu o dibăcie și îndrăzneală uimitoare, scot argumentația ciudată și captușită - pe lângă toată aparența juridică - cu taine politice, că proprietățile lor pot fi scutite și de exproprierea română pentru utilitate națională. În baza tezei lor reforma noastră agrară este o lichidare forțată și cade astfel sub prevederile articolului 250 din Tratatul dela Trianon. În dosul acestei argumentații este însă un echivoc politic foarte ciudat, care a fost denunțat abia acum un an cu prilejul publicării faimoasei scrisori a lui Paléologue. Furișarea articolului 250 în Tratatul dela Trianon în legătura anumită cu art. 267 din Tratatul dela Saint-Germain s'a făcut anume cu câteva săptămâni înainte de semnarea acestui Tratat, când delegațiunea maghiară sub conducerea lui Apponyi făcea sforțări uriașe - legate de anumite concesiuni denunțate și ele cu prilejul „afacerii“ Paléologue - să impună o rectificare a granițelor noastre dinspre Ungaria. Rectificarea nu s'a făcut căci Ungurii au fost nevoiți să se declare satisfăcuți cu „Lettre d'envoi a lui Millerand, adăogată Tratatului dela Trianon. Dar s'a inserat, s'a furișat în textul acestui Tratat pe subț mână acel articol 250. Cu tot echivocul și misterul din care a eșit și de care este și azi înconjurat. Ministrul Afacerilor Streine din Cehoslovacia, Benes, a simțit dedesubturile și posibilitățile ce s'ar putea crea în urma acestei însemnări tardive și a cerut lămuriri asupra situației juridice ce se crează proprietarilor maghiari prin acest articol. Comisiunea noilor

State, în competența căreia cădea această chestiune a declarat că în nici un caz interpretarea acestui articol nu poate crea un regim de favoare în cadrul legilor interne ale unui Stat. Egalitatea absolută între regimurile juridice ale optanților și ale naționalilor reiasă deci în chip neîndoielnic din această declarație și din spiritul întregii chestiuni a optanților. Dar ea n'a fost inserată în textele Tratatelor și ungerii au putut – prin legături politice – să exploateze echivocul original și misterios pe care și l'au creat. De aci calea piezișă spre Tribunalul Arbitral Mixt care este o instituție izvorâtă din aplicarea textelor Tratatelor cu atribuții numai în cazul unei lichidări forțate în contul reparațiilor și cu subînțelesul că legea noastră agrară ar fi o dispoziție desbrăcată de toată istoria noastră socială și națională și îndreptată, în primul rând, împotriva optanților ungeri în calitatea lor de ungeri.

III.

Punctul de vedere românesc este amplu și cuprinde o parte din întreaga noastră istorie națională. Reforma agrară este o fază a evoluției noastre spre civilizație și închegare socială. În dispozițiunile ei renasc strădani vechi ce au înviorat și zguduie viața noastră de stat încă acum o sută de ani, când nimeni nu se gândea la procesul optanților. În jugul ideilor ce au robît veacurile și popoarele, România a suferit și ea regimul feudal și sclăvia țăranilor. În altfel ca alte neamuri, apogeul lui sej desăvârșește la noi într'o clipă istorică în care apusul lichidează cea din urmă prerogativă medievală și s'așează solid sub zidurile capitalismului burghez. Am întârziat în vremuri noi cu armatura anacronică și ruginită. Întârzierea și descoperirea noastră din ritmul unitar al progresului ne-a fost o fatalitate care a izvorât din situația noastră mărginașă unde abia și numai cu întârziere străbăteau talazurile culturii. Oricum însă din fatalitate ori din propriile noastre păcate, am târât după noi în mijlocul unor vremuri noi o structură socială învechită ce ne împrumută în relații internaționale înfățișarea unui luptător medieval, cu coif și zale, față de luptătorii moderni. În preajma războiului încă aveam o structură socială în care câteva mii de proprietari dețineau mai bine decât jumătate din averea pământului muncit, într'un veac al libertăților, de milioane de robi. Desechilibrul acesta a fost mereu în centrul preocupărilor politice ale oamenilor noștri de stat, înainte ca cineva să fi prevăzut alipirea Ardealului. Ideile realizate în alte state se furișau prin toate mijloacele progresului pe sub scoarța regimului învecinat și săpând o prăpastie sufletească între clasele în luptă, împingeau cu forțele acumulate ale trecutului ca un fluviu uriaș, milioanele de țărani împotriva deținătorilor puterii de stat, cari nu găseau încă nici prilej, nici calea potrivită pentru deslegarea unei crize, ce zguduia temeliele întregului neam. Momentul

prielnic se ivește numai după revoluția din 1907 când în programul partidelor politice din vechiul regat se înscrie principiul expropriării agrare. În deplinirea lui după desăvârșirea formelor constituționale din 1917 pe pământul Moldovei încă liber în legea din 1918 era o poruncă imperioasă a epocii și a situației noastre specifice din acest timp cât și lichidarea unui trecut ce nu mai găsea ocrotire în zilele noi. Milioanele de țărani trebuiau legate, după atâta suferință și așteptare, în chip indisolubil de eternul principiu al proprietății pentru încheierea unității naționale și pentru că bolșevismul rusesc - izvorât din aceleași contraste - să găsească organismul românesc imun și capabil de a apăra un patrimoniu al culturii omenești. În punctul de vedere românesc se îmbină deci două capitole deopotrivă de importante: un capitol al istoriei noastre naționale și unul al istorii civilizației omenești. În fața lor se prăbușește orice argumentație de suprafață a ungușurilor. Legea noastră agrară nu este întocmită împotriva optanților ci este ultima zală a unui șir întreg de zguduirii și desfășurări istorice cari își găsesc în ea expresia lor rezumativă. Ea nu a expropiat, cum se pretinde, bunuri maghiare pentru că erau bunuri maghiare - ci pentru că toate bunurile imobiliare au căzut sub nepărtinita lor aplicare. Adresându-se cu toate astea Tribunalului Arbitral Mixt dela Paris unșurii s'au folosit nu numai de o interpretare samovolnică și desprinsă din dedesupturile politicei internaționale, ci au săvârșit și o confuzie primitivă între o lichidare forțată care este prevăzută de funcțiunea unui mecanism de compensare a datoriilor de război și exproprierea care se adapă din principiul priorității intereselor sociale și naționale față de cele private. România a fost deci în dreptul ei când și-a revocat arbitrul dela Tribunalul Arbitral Mixt atacând în acelaș timp competența acestei instituțiuni de-a judeca acest litigiu.

IV.

Acestea sunt elementele procesului. Argumentele maghiare și române se întrec într'o cursă paralelă. Ele fug spre aceeași țintă fără să găsească un singur punct de intersecție. Ungurii mențin în aparență pretinsa contradicere dintre Tratatate și legislația noastră internă dar în realitate ea se refugiază în citadela 250 a Tratatului din Trianon care ascunde misterul din care s'a născut analogia acestui articol cu excepție din Tratatul dela Saint-Germain și din care ne privește și acea taină politică care a precedat Conferința de pace. Românii, opunând unui drept formal dreptul la existență și progres a unei națiuni întregi, se retransează în dosul unor principii de drept internațional și a unor soluții a Soc. Națiunilor cari dovedesc și ele compatibilitatea legii noastre agrare cu dispozițiile Dreptului internațional. În clipa în care procesul conform prevederilor Pactului Soc. Națiunilor a

ajuns în fața Consiliului, a depășit limitele unui simplu litigiu dintre noi și unguri și s'a amplificat într'o problemă internațională. Acest fapt a fost constatat atât de către Chamberlain cât și de către Briand. La soluționarea lui se impuneau deci atât aplicarea normelor dreptului internațional comun în a cărui domeniu cade cât și litera și mai ales spiritul pactului Soc. Națiunilor izvorât din această ideologie. Ce-i însă dreptul internațional comun? Nu se știe. Se simte numai. O idee, o mare idee în mers. O năzuință uriașă și platonice deocamdată de a adapta legislațiile interne unei idei universale nebuloase care să le cuprindă pe toate. Pietrele sunt aici adunate și sortate dar ne lipsește edificiul. Normele acestui drept nu sunt codificate, astfel că ne găsim în fața unei grădini fără margini, în care fiecare își poate avea florile - ideile, interpretările - lui preferite. Ungurii erau deci la largul lor să interpreteze în felul voit orice articol care putea fi exploatat în favorul nostru. Instrumentul acesta internațional este deci defectuos. Lipsa de certitudine ce ne cuprinde în fața incoerenței principiilor de drept internațional comun se lărgeste însă și se transformă într'un defect funcțional al mecanismului Soc. Națiunilor în care s'a sălășluit. Copilul are toate slăbiciunile părintelui. În adevăr Soc. Națiunilor încearcă să fie pe planul realităților ceea ce este sau vrea să fie dreptul internațional comun pe planul ideologic; un supra-stat, care să realizeze funcțiunea juridică internațională a tuturor statelor într'un singur mecanism. Și cu un singur scop: menținerea, consolidarea păcii. Rostul suprem și unic al Soc. Națiunilor este deci Pacea, în care principiu se cuprinde și menținerea, păstrarea așezării politice a Europei așa cum a fost stabilită în tratate. Ea este prin origină și prin funcție străjerul Tratatelor. Soluția pe care trebuia s'o dea Consiliul acestui proces trebuia să țină seamă de aceste considerațiuni principiale. Să mențină pacea și să încerce o conciliere a legislațiilor interne cu dispozițiunile internaționale. Și 'n parte a și făcut-o. În clipa în care litigiul ajunge în fața a două rezoluții enunțate oficial, de către două instituțiuni emenate din însăși dispozițiunile pactului: Cea din Bruxelles și cea dela Tribunalul Arbitral Mixt din Paris. Invitând prin raportul lui Chamberlain din 1927 România să și reținească iudecătorul la Tribunalul Arbitral Mixt cu condiție pentru Ungaria de a respecta cele trei puncte ale rezoluției, el conciliază de fapt în sânul celui mai înalt organism al comunității internaționale principiul arbitrajului cu acela de drept cari sunt elementele ei de bază. Și confirmând rezoluția dela Bruxelles el dă dreptate punctului de vedere românesc. Surprinderea și mahnirea ce ne-a cuprins în fața rezoluției recente din Martie a Consiliului, a aceleiași Consiliu, este deci îndreptățită. Și e firesc să ne punem - dincolo de considerațiunile tehnice privitoare la funcțiunea mecanismului Soc. Națiunilor - întrebarea că ce anume cauze sunt la baza

modificării părerii Consiliului? Aci este punctul esențial al procesului care singur ne interesează și care ne trece deadreptul în domeniul politicii noastre externe.

V.

Evident că modificarea nu s'a produs din cauza unei alterații a principiilor, - de altcum incoherente - cari călăuzesc funcțiunea Soc. Națiunilor. Ele se găsesc și azi intacte și neschimbate în Pactul Soc. Națiunilor. În cazul deci că n'am fi siliți să presupunem influențe străine de ele, rezoluția din Martie ar trebui să fie la fel cu cea din Septembrie anul trecut. Deosebirea cade în sarcina realităților politice: a Politicii în general. În sarcina contrastărilor fără leac dintre lumea reală și cea ideală pe care este clădită această instituție. În afară de principiile ei abstracte Soc. Națiunilor este muncită, este dominată de toate năzuințele pătimașe și vitale ale Statelor, din cari se compune. Acestea sunt elementele vii și dinamice cari alterează lumea principiilor. În măsură microcosmică deci și într'o formă incoherentă Soc. Națiunilor reoglindește acelaș joc de forță al puterilor europene ceși găsește expresia diplomatică în atâtea alianțe cari chezășuesc așa numitul echilibru al Păcii noastre. Orice soluție deci, într'o astfel de ipoteză care se confundă, de altfel cu realitatea, este descopceată din mecanismul principiilor pure și pacifice și supusă, prin fatalitate, influenței politice în relațiile ei internaționale de azi. În mijlocul vărtejului de emulare dintre Franța și Anglia din care a eșit, în urma permutărilor și schimbărilor de forță de care n'am ținut seamă, rezoluția din Martie. Sistemul de forță internațional de care ne-am legat soarta era și este încă Franța și Mica Antantă. Era firesc ca într'o chestie care angajase întreaga noastră răspundere morală și politică și care se resfrânge, prin rezultatul ei și asupra prestigiului aliaților noștri, să avem întregul și neprecupețitul sprijin al întregului sistem. Am rămas, prin surprindere singuri. Și Ungaria învinsă a putut să joace lumii buimăcite și principiilor pacifice una din cele mai sinistre farse care se ascunsese ani de rând în dosul unui mister al tratatelor de Pace din 1920. Ea recunoaște în fața Ligii și a lumii că România poate expropria bunurile optanților. În schimb România recunoaște că ungurii trebuiesc tratați pe un picior de perfectă egalitate cu indigenii. Mai mult ea acceptă retrimiteră judecătoreșului la Tribunalul Arbitral Mixt pentru a fi judecate pretențiile ungarilor dacă cu prilejul reformei agrare s'ar fi luat măsuri împotriva lor în calitatea lor de unguri - sau nu. Ungaria refuză. Și susține că nu mai este vorba de o lezare a intereselor optanților ci de o atingere a dreptului internațional. Așa cum cred ei că o pot interpreta în baza art. 250 din Tratatul dela Trianon. Și aci este capcana, aci este politica ce ne-a pândit atâția ani în rând. În atmosfera dela Conferința de Pace din 1920, unde s'au ciocnit

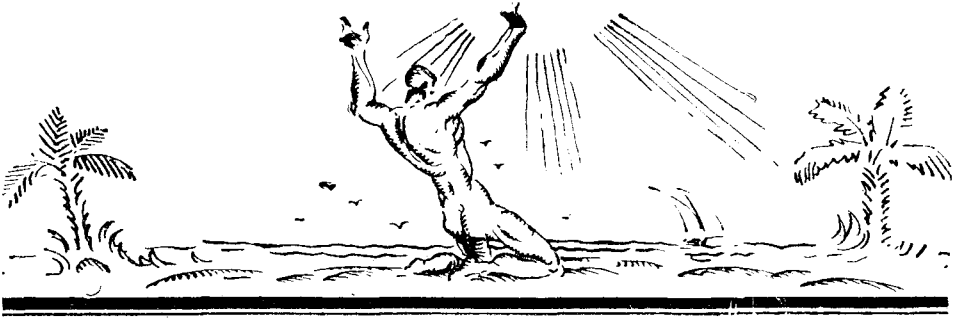

atâtea interese, ungurii reușesc să furișeze, în urma unor tratative secrete, cu Paléologue în tratatul dela Trianon și în analogia art. 267 din Tratatul dela Saint-Germain acest articol care pretindea numai dorința - confirmată de altfel și prin declarația platonice a Comisiunii statelor noi interpellată de Benes - de a nu face rău ungarilor, de a nu-i trata ca ex-inamici „Lettre d'envoi“ a lui Millerand și în chip evident denunțarea afacerii Paléologue din anii trecuți au descoperit însă adevăratele dedesubturi. Articolul acesta se transformă azi în urma unor înclinări și intenții vechi, într'un izvor de privilegii al ungarilor față - nu de români - ci de România. Ungaria consideră acest articol și prin urmare întregul complex al Tratatului dela Trianon ca un gaj al lor primit dela puterile semnate din 1920 asupra teritoriilor alipite României. El este - în concepția lor - punctul arhimedic din care presupun că vor putea să răstoarne cu sprijinul Italiei și Angliei întregul edificiu al Păcii și al Tratatelor. Și în drumul lor nu se găsește nici o opreliște. Forțele reale și dinamice ale Soc. Națiunilor au înfrânt rezistența plâpândă a principiilor pure și pacifice. Ideea minunată a unui drept internațional cuprinzător și mănuitor al forțelor brute s'a prăbușit la pământ și seamănă cu căpșorul acelei fete întristate a lui Rodin care se resemnează, ca un etern simbol, în cătușele materiei.

Eșecul nostru este evident. El este, ca o mângăiere poate, în primul rând o înfrângere a sistemului internațional de care ne-am legat isbânda și soarta. Al Franței și al Micii Antante. Dar el este în chip copleșitor și o înfrângere a politici noastre externe. Existența unui stat nu se poate lega de considerațiuni de afinități de sânge și de amintiri sentimentale, ori cât de mare ar fi eroismul și rodul care le-ar anima. Nu mai ajunge, cu tot norocul nostru, de până acum, să strănutăm mereu la București când au guturai cei dela Paris, fără măcar consolarea unei cât de mici compensații. Am primit și am plătit. O să primim și o să plătim și mai mult ca să obținem cel puțin garantarea patrimoniului național. Avem nevoie de sprijinul celui mai tare în raporturile internaționale. E vremea poate, după Geneva, să ne revizuim așezarea politicei noastre externe, înainte ca Ungaria să reușească a ne revizui prin Anglia și Soc. Națiunilor - granițele noastre.

Grigore Ion.

Raportul între partide

Popularitatea formidabilă și amenințătoare unei singure personalități, canalizată cu multă dibăcie înspre povârnișul vieții politice, a dat naștere *partidului poporului* de subț șefia Generalului *Averescu*, - acum a șapte ani de zile. - Energiile descătuse ale omului - mașină din tranșee, conștiința datoriei împlinite cu sfințenie față de neam și de țară, bubuitul asurzitor al revoluției mondiale au deșteptat individualitatea cetățenească a țărănimei, - îndrumând-o spre făgașul democrației constituționale. Și manifestația primă a acestei evoluări a fost: înființarea - ca prin minune - a partidului poporului, în decurs de câteva săptămâni, și pe tot cuprinsul țării întregite. Aci zace explicația rolului istoric al *averescanizmului*, care a însemnat: primul protest împotriva regionalismului politic al *partidului național*, retras - înspăimântat de bălciul politic al Bucureștilor - în cele patru unghiuri ale Transilvaniei. În urma jocului, însă, al partidului poporului, - naționali au fost constrânși să iese din rezerva regionalismului, asociându-se - la rândul lor - cu prietenii politici din vechiul regat.

Inchîpuiți-vă că, nu s'ar fi întâmplat astfel; că partidul poporului nu ar fi avut rolul calului troian, ci partidul național s'ar fi resemnat - timp de zece ani - într'o îndârjire națională; - închîpuiți-vă; ce s'ar fi întâmplat după atâtea deziluzii, batjocuri, pauperism artificial, prigoane nedemne, și după revărsarea multelor neajunsuri și ilegalități asupra Transilvaniei, - dacă partidul național s'ar fi întrunit singur, în separatismul lui, la Alba-Iulia, în anul 1928. Dacă nu se aliau transilvănenii *) cu partidele din vechiul regat; dacă țărănimea, cărturarii și mica burghezime, eșită din opinca moldoveanului și a munteanului nu ar fi sărit în ajutorul Transilvaniei periclitată, unde ne-am fi oprit?

*) Sub Transilvania înțelegem - în raport cu vechiul regat - Ardealul și Banatul, pe când Bănățenii sînt Ardeleni, considerându-se, însă, transilvăneni.)/

Ori, Alba-lulia de mâine este simbolul unității noastre naționale, unde va alerga, la chemarea unui *partid regnicolar*, toată suflarea românească, din toate unghiurile țării, pentru a protesta împotriva.... regionalismului bucureștean. Iată, cum s'au schimbat rolurile !...

Jocul - mai sus menționat - a fost pus la cale de marele maestru al politicii române: *de Ionel Brătianu*, și continuat un deceniu întreg în văzul unei singure ținte; înregimentarea naționalilor în partidul liberal. Și aici a intervenit un moment profund istoric.

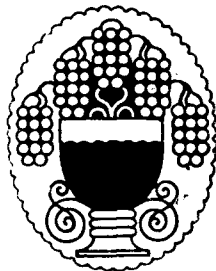
Conducerea partidului poporului nu a prins busola vremii, și-a declinat dela axa democrației înspre o reacțiune dictatorială, similară spiritului construcției și al organizației partidului liberal, - pierzând din vedere că, însuși partidul a eșit din achiata democratică a masselor. - Fără a observa avertismul popular, când alături de partidul poporului s'a înjghebat un alt partid democratic: *partidul țărănesc*. Și în loc să revină la matcă, la revindicările masselor, s'a îndepărtat tot mai mult spre dreapta - până la un musolinism neserios, scăpând inițiativa din mână, prin refuzul partidului țărănesc, pentru înființarea *unui partid agrar*, împingându-i pe naționali în brațele liberalilor.

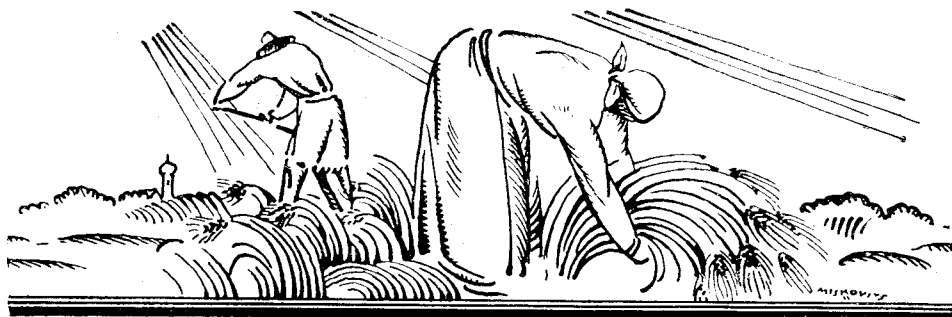
Groaza opoziției de lungă durată - a făcut că, partidul poporului a pierdut momentul pentru asigurarea poziției partidului al doilea de guvernământ. Dar a intervenit și un alt factor determinat; *în țara românească - acum prima oară - nu se mai nasc partide, nu se mai contopesc, ori fuzionează exclusiv din interese egocentrice, ci la baza acestor acțiuni politice se prezintă - pe neașteptate și neînțeles - microbul democrației: identitatea de principii și de convingeri.*

Și acest „mic amănunt neînsemnat“ (?) a zădărnicit tentativa lui *Ionel Brătianu*, făcând imposibilă apropierea naționalilor de liberali, și a avertescanilor de țărăniști. Și tot aceste forțe vii au mânărtit partidul național, eșit din opincă, - în sfera de acțiune al partidului țărănilor din v. regat.

Toți samsarii politici stau uluiți în fața evenimentelor. Ei bine domnilor! S'a schimbat ceva în țara românească.

C. Grofșorean.

Ion Codru

sânt Ion Codru:
om colțuros, fără modru...
averea-mi: - un fluer și-o măciucă,
merindea-mi: dorul de ducă...
    muntele mi-e vatra,
    perină: piatra...
    am avut turmă, -
de ani nu-i mai dau de urmă...
    am slujit la oi
    la grofi, la ciocoi...

    pădureț oier, -
am îndrugat rugi lângă cer...
dîn ce-am avut mi-a rămas: dorul de ducă,
un fluer bătrânesc și-o măciucă...

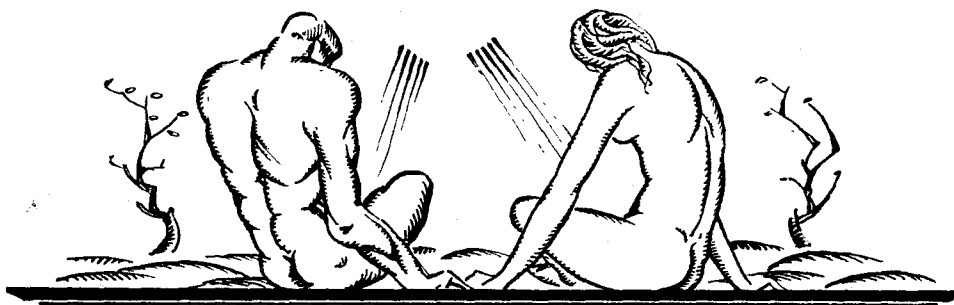

Ciung

Ciung -
răgazu-i pare gol și lung,
ceasurele zilei nu-i mai ajung...
    pretutindenea
cată munca cea mai aspră și mai grea...
și 'n luptă cu ea
simte crescindu-i atletici plămîni
    și sute de minî...

A. COTRUȘ.

Românii din Potlogi

— Din Banatul de altădată —

I.

Oine nu cunoaște pe Bârzavă satul Potlogi? Il știe toată lumea. (Sub „lume“ trebuie să se înțeleagă Bănatul căci, pentru un bănățean de baștină lumea să termină la malul stâng al Murășului). Părintele Zachei-fie ertat-intăria la tot prilejul că, Dumnezeu a făcut Potlogii într'o Duminică după amiază și într'o clipă de bucurie. De unde va fi scos părintele această credință a rămas taină. Ceea-ce să știe este că, românilor din Potlogi le eșisă porecla că ar fi cuscrii cu Dumnezeu. Cât sânge n'a curs pentru această poreclă! Câte capete nu s'au spart, câte coaste nu s'au frânt! Or, un simbure de adevăr tot trebuie să fi fost în credința popii Zachei. O mână nevăzută păzia pe românii din Potlogi și această mână nu putea fi decât numai mâna lui Dumnezeu. Căci, să vedeți minune. Oamenii bătrâni, bătrâni de tot, cari văzuseră multe întâmplări în viața lor, nu-și aminteau să fi auzit măcar de o singură pacoste care să fi dat peste Potlogi.

În Potlogi nu crepau vitele, Potlogii nu-i nea apa, în Potlogi n'a tresnit încă pe nimeni. Măcar că păcătoși, ca Potlogenii abia de se vor fi mai găsit suflete de oameni.

Foametea din șasezecișitrei, care rămăsese de pomină în Bănatul bogat a trecut prin Potlogi ca țiganul pe lângă măsă, nici nu s'a uitat într'acolo. „Carela“ din anii șaptezeci trântise cu diuumul oamenii dar de Potlogenii se feri ca ucigă-l toaca de tămăie.

Și așa, din lucruri de acestea s'a întărit credința vrând nevrând în sufletul satelor megiașe, că pe Potlogenii-i-a luat Dumnezeu sfântul sub nemijlocita Lui apărare.

Toate aceste erau bune și frumoase numai cât vedeți lipsiau argumentele. Căci potlogenii nu dovediau cu nimic, dar absolut cu nimic îndreptățirea acestei protecțiuni sublime.

La biserică nu prea umblau, - ce nu prea - nu umblau de loc. De Dumnezeu își aduceau aminte numai când se încăreau la bătae. Nu erau primitori de oaspeți. Fetele din Potlogi nu s'ar fi măritat în alt sat odată cu capul.

Se spune însă, că odată totuși s'ar fi întâmplat și această minune, deja a treia zi după ospaț flăcării din Potlogi furaseră nevasta îndărăt dela bărbat. Străin nu găsiai în Potlogi nici pentru bani.

Un biet ovreu și-a luat într'o vreme inima în dinți și s'a mutat în sat. Potlogenii s'au arătat cu atâta bunăvoință față de ovreu încât bietul om crezuse, că a dat în fine peste Canaanul vieții. Dar după ce a fost instalat gata, într'o noapte i-au proptit ușile pe dinafară și au dat foc casei. Bietul ovreu a fost bun bucuros, că și-a putut scăpa într'o cămașe viața. Pe vre-o trei notari i-au cărat afară în hotar și nici unul n'a cutezat nici să se gândească să vină îndărăt.

Astfel erau oamenii din Potlogi. Și pe acești oameni, cari ajunseră în gura Bănatului i-a păstorit fie ertat părintele Zachei timp de patruzeci de ani.

Părintele a trecut de mult la părinții lui, dar satul stă și azi și e cel mai puternic sat în tot aretul Bărzăvii. Biserica mare ca la oraș, școală cum n'are nici stăpânirea. Și dacă se întâmplă să te poarte soarta prin părțile acelea și să dai de un cărauși, care te ține cu povești bizare pe cari nu-ți vine să le crezi, îl vei vedea cititorule, ridicându-se de pe „șiț”-ul lui zicând: - Domnule, oamenii dela noi nu mințesc!.

Acesta va fi cu deabunăseamă din Potlogi.

*

Luca Liubcovici de Brăca stăpâna din vac, de când își puteau aduce aminte oamenii, întindere mare de pământ, care cuprindea satul Potlogi din toate părțile, vârandu-i-se până sub grădinile sătenilor. În anul 1848, când se făcu resmerița și guvernul din Pesta șterse într'un moment de mărînimie - adeseori regretată de atunci - iobăgia, stăpânul moșiei boerești din Potlogi era fratele lui Luca, Sava Liubcovici. Sărb încarnat, om strajnic și pornit, a cărui răutate rămăsese de pomină în cuprinsul umilelor case ale iobagilor români. Zice-se, că s'a isbit de tatăl său în toate. Când comisarii guverniali sosiseră din Timișoara în primele zile ale libertății Mărțișorul anului de desrobire, pentru a pregăti actul regulării posesiunii între sat și boer, Sava prinzând de veste, le-a aținut calea cu câțiva argați de curte îmbrăcați în strae de sărbătoare și, i-a condus la curte.

Satul nici nu visă ce nor îi adumbrea în acele clipe viitorul. După o masă îmbelșugată, haimanalele curții instruate de boer, se prezentară în fața comisarilor. Unul ca primar, ceilalți ca consiliu comunal. Într'o vorbire lungă, vechilul travestit în primar, supuse umila rugare a satului de a rămânea în vechile și obicinuitele legături cu boerul.

De pământ satul nu ar avea nevoie câtă vreme le-a dăruit Dumnezeu un stăpân ca boer Sava. Comisarii aburați de belșugul mesei, au dresat cuvenitul proces verbal și s'au inapoiat la Timișoara. Iar Potlogii au ramas în vechile obezi de aspirare, de nevoi, de scârbă. Târziu de tot apoi, când valorile revoluției ce se porni au stins și nelegiuirile bănațene, s'au trezit și cei din Potlogi.

Era prea târziu.

În prima sbucnire a mâniei, iobagii copleşiseră curtea, hotărâţi să meargă până la... sânge.

În curte însă se împedecară în... baionete. Ferberea din sat a tradat sârbului pornirea oamenilor şi s'a îngrijit din vreme. Mulţimea de oameni văzând forţa cărei nu-i putea opune decât numai ura care clocotea în piepturi, a trecut într'o clipă prin acea minunată prefacere a masselor furioase. Într'un moment se potolî.

În curte se făcu o tăcere îngrozitoare, tăcerea feroasă a clipelor de nehotărâre.

Deodată apoi, sus la etaj, se deschise cu vehemenţă o fereastră şi în cadrul ei apăru figura boerului Sava. Faţa aspră, încadrată de o barbă neagră deasă, primi o nuanţă diavolească prin surâsul hâd, săturat de batjocură, care apăru pe buze.

Când îl zări mulţimea, un murmur adânc, ca o revărsare de talazuri se porni dela cap la cap. Eră acelaşi murmur, pe care-l scoate marea în clipa când îşi umflă năprasnicii sini.

Boerul auzi murmurare şi răcni de sus.

- Şta volite? Şe vreţi?

În marea de capete se desfăcu o prăpastie şi din marginea ei, popa Iosif, îşi descoperi capul. Soarele se grăbi să aştearnă o flacăra de argint peste capul preotului, cap troenit de zăpada anilor.

- Măria Ta! Ne întrebî ce vrem?

Pământ vrem, Măria ta! Dreptul nostru dat de măritul guvern din Peşta vrem. Toate satele din jur au câştigat dreptul lor şi azi stăpânesc petecul de pământ pe care l'au lucrat de veacuri cu sudoarea lor. Numai noi Măria ta, noi am ramas neînfruptaţi de roadele libertăţii. Pe noi şi azi ne cuprinde în braţele-i nemiloase moşia Măriei Tale, pe care noi am lucrat'o. Vrem să răscumpărăm şi noi hotarul. Am fost la „dicasteriu“ în cetate*) şi ni-s'a spus că oamenii din sat au cerut dela comisari să rămâe toate cum au fost. Şi noi am venit să te rugăm să ne spui Măria Ta cine dintre români a cerut să fie aşa?

- Ne mojim! (nu vreu) strigă boerul.

- Nu vrei Măria Ta! Atunci eartă-mă dar Măria Ta minţeşti!

- Boerul tresări auzind ofensa. În mânia ce-l cuprinse nu găsi alt cuvânt decât cuvântul! - Svinia! (porcule! - pe care-l trânti de sus în capul bătrânului preot.

Acesta se clătină ca şi cum ar fi primit o lovitură de măciucă.

Îşi puse apoi pălăria pe cap şi întorcându-se spre mulţimea adunată cu un glas care se rostogoli ca sunetul de clopot strigă;

- A zis că's porc şi cu porcii nu stă de vorbă Sârbul! Fraţii mei, să mergem şi să rugăm pe Dumnezeu să facă dreptate.

Marea de capete se plecă o clipă în pământ, aşa că soarele de primăvară văzu numai cefele mulţimei. În clipa următoare însă feţele se ridicară spre fereasta unde stetea boerul. Braţe se avântară în aer ascunzând o înfricoşată ameninţare.

Nici un cuvânt, nici un strigăt nu se auzi acum, ci numai braţele

*) Timişoara.

acelea ale mulțimei, ridicate, brațe vânjoase, părjolite de soare și cojite de trudă cari, steteau ridicate cu pumnii încleștați de puterea urei fără margini, care ferbea în clipele acelea în pieptul bieților iobagi.

Apoi marea se porni spre porțile curții. În urma lor ca un ecou al iadului pătrunse resfrângându-se prin aerul de primăvară risul plin de batjocură a lui Sava Liubcovici.

În capul satului popa Iosif opri poporul.

- Iubiților creștini, începu dânsul. Deacum s'a sfârșit între noi și curtea boerească. Am chemat pe Dumnezeu martor dreptății noastre. A Lui e răzbunarea! Și El, Domnul, ne va răzbuna pe noi. Ascultați-mă pe mine. Nimeni să nu mai calce pragul Satanei. Dajdie nu mai avem să-i plătim dar nici pământul nu i-l mai lucrăm. Vine vara. Bărbații și toți cari au mâni se vor duce prin vecini să-și caute de lucru. Acasă în sat rămân eu și cu moșnegii, femeile și copiii ca să păzim satul. Dumnezeu nu ne va lăsa să perim dar voi să-mi jurați mie, că vă țineți de mine până nu voi zice eu: ajunge! Și bătrânul își ridică mâna dreaptă întinzând trei degete ca de jurământ. Stăpânită ca de puternica pornire a urei și mânată de dorul străniu de a vedea ingenuncheat pe boerul trufaș, mulțimea scoase ca un muget jurământul: Așa să ne ajute Dumnezeu.

A doua zi Potlogii păreau morți.

Ici colea câte un copil, vre-o femeie de se mai arăta pe stradă. În zorii zilei popa Iosif adună bărbații înaintea bisericeței de lemn, le citi rugăciunea drumeților și îmbărbătându-i să fie tari, i-a binecuvântat și i-a pornit la drum - după pâine!

Oamenii plângeau, preotul plângea. Și nu se auziau decât cuvintele de întărire: Dumnezeu cu noi, Dumnezeu cu noi!!

În cursul zilei apoi părintele luă dearândul casele de pe margini, priciind celor remași să țină câinii la case, să astupe toate hudțile de prin fundul grădinilor, să nu cumva să scape vre-o găină măcar pe moșia boerului. Pe nevăzute se deschisese o prăpastie adâncă între sat și între curte iar peste deschizătura mare se priveau cu ură de moarte două tabere, cari își declaraseră război pentru vecii vecilor: satul și boerul.

Sava Liubcovici boerul nici n'a visat măcar de hotărîrea satului. Frațele mai mic Luca, care avea 19 ani atunci, încerca să-l înduplece.

- Uite Sava, de ce ai făcut așa cu oamenii? Să le fi lăsat o parte lor, doar scoteai un preț bun pe moșie și ne-ar fi ramas și nouă deajuns.

- Taci, se resti la dânsul Sava - tu nu știi ce vorbești. Ce atâtea considerații pentru nemernicii aceștia de Valahi. Ori simțești cumva mișcându-se în vinele tale sângele mamei!? (Aluziunea se referea la faptul, că mama lor a fost româncă și Luca îi semăna mult).

- Poate și aceasta. Dar ceeace mă face să vorbesc este în prima linie dreptatea. Sunt oameni și dâșii. Și dacă guvernul a hotărît liberarea lor, nu înțeleg de ce să te opui. Atragi blestemele atâtor necăjiți asupra capului nostru, putând să le storci binecuvântarea.

De una nu am lipsă, de cealaltă nu mă tem. Sunt vite și ca pe vite trebuie să-i tratezi. Câtă vreme duc înaintea interesul meu bine, cât nu sănătate bună.

- Sava! - îngână Luca, ești creștin și dâșii sunt de-o credință cu noi.

- Fleacuri! Ş'apoi nu te speria, nu au să piară. O să găsească lucru pe moşie. Vor lucra ca până acum. Țăranul l-a plăsmuit Dumnezeu să lucreze. Cine să lucreze dacă nu dânsul? Să mă aştern eu pe urma plugului. Pentru ce sunt eu atunci domn? Luco, Luco, tu ești bun dar, cam prostuț.

- Cum oi fi, oi fi, -răspuse Luca -dar una văd, că se face nedreptate. Ear eu nedreptatea nu o pot suferi. Drept ce te rog, revină și învoește-te cu țăranii pe cât voești și cum voești.

- Ah, lări-fari, tavina=vamina. Caută-ți de treburi. Eu sunt senioru casei și așa voesc să fac. Când vei stăpâni tu, fă cum ți-o dicta inima.

- Numai să nu fie prea târziu atunci!

Savu nu răspuse.

Atât s'a petrecut între frați. Luca încunjură chestia pe cât nu mai putea, cunoscând prea bine firea fratelui său. Îl dorea suferința oamenilor, dar de ajutor, vedea bine că nu le putea ajuta.

Să nu mire pe nimeni simțul de echitate al lui Luca. Dânsul ca mulți alții din generația dela 48, își desăvârșise studiile în străinătate. A văzut viața socială din Apus și uriașele progrese realizate pe urma consolidării tuturor statelor pe deoparte, pe de alta starea mai mult ca aziatică a țărilor sale. Fratele său rămas acasă, a crescut între împrejurările înțelenite de aci. Nu vede decât până la marginea moșiei sale. Incolo nu-l interesa nimic. Ura pe țăran din inimă, sentiment care isvorise din firea noțiunii de a fi domn. Țăranul era în ochii lui și peste tot în ochii „nemeșilor“ o vită de exploatare. Purta grije de dânsii ca să nu se prăpădească și era vesel când îi vedea înmulțindu-se căci înmulțirea lor însemna pentru dânsul folos.

Care nu fu însă mirarea boerului Sava peste câteva zile când argații trimiși în sat pentru a chema obștea la învoială, se întorseră la curte cu vestea, că țăranii au plecat din sat, iar femeile le-au dat răspunsul: - Să și lucreze Domnul moșia singur!

Se poate așa ceva.

În prima furie Sava porunci să fie aduși oamenii cu forța și trași la capră. Luca îi aminti însă surizând că s'a ridicat pedeapsa corporală odată cu ștergerea iobăgiei. Legea scutește acum pe toți deopotrivă.

Boerul turbă. Când se potolî, mai rezezi odată argații îndemnându-i să amenințe cu orice pe oameni numai să-i aducă.

În sat însă argații se isbiră de popa Iosif.

- Mergeți și spuneți stăpânului vostru să-și aducă lucrători. Cu noi a gătat-o. Și mai spuneți, că de va încerca orice asupra noastră vom ști unde să ne oprim. Au trecut vremile cele bune!!

În noaptea ce a urmat zilei aceleia Sava n'a închis ochii. Sufletul lui de despot, nu putea cuprinde suflul vremilor celor noi. Schimbarea aceasta de erî pe azi nu încăpea în creierul lui îngustat de practica feudalismului.

Umblă ca un nebun prin odăi și frământându-și pumnii îngână:

- Las' că-i învăț eu pe ei. Căni netrebniți. Cutează să mi se opună, să-mi facă afront mie stăpânului? Las' că-i învăț eu. Vai de viața lor!!

A doua zi dis de dimineață dete poruncă cetlașilor din curte să bată zi și noapte marginile satului. Și orice vietate vor prinde pe moșie, s'o aducă la oborul curții.

Sermanul boer, dacă ar fi știut dânsul, că umilul popă valah l-a pre-
venit. Dar n'avea de unde ști.

Zi de zi oamenii lui se întorceau cu același răspuns: nimic.

Pare că au perit toate vietățile din Potlogi.

Primăvara înaintă repede amenințând să treacă în vară și, moșia din
Potlogi, era încă tot în starea de cum o prinsese iarna.

În timpul acesta se porni și revoluția. Țeara se sfășie în două tabere.
O parte pornise după Ludovic Kossuth iar cealaltă, sprijini camerele din
Viena. Bănățenii, asupriți bisericește de Sârbi în primul fior al trezirei la o
viață națională văzând că Sârbii s'au dat de partea Vienei s'au alăturat
cu toții la curentul revoluționar. Satele românești au turnat pe toți feciorii
în oastea honvezilor maghiari, stăpânite fiind spiritele numai și numai de
noua treime sfântă: libertate, egalitate, frățietate.

Boerul Savu Liubcovici era sârb. Glasul patriarhului Raiacici a pătruns
și la dânsul. În lăuntru său desigur că aprobă ținuta conaționalilor săi.
Dar jur împrejur, satele românești se declarară la 15/27 Iunie, în marea
adunare dela Lugoj, pentru politica lui Murgu.

Glasul resvrătitor al lui Eftimie Murgu rescoli meleagurile bănățenești
și din pământul fecund, îngrășat cu sudoare și sânge românesc, batalioanele
de honvezi resăriră ca la o poruncă mai înaltă.

Din Potlogi nu era cine să între sub steag. Grija codrului de pâne
resfiră pe flăcăi și bărbați prin toate părțile. Libertatea ca libertate, dar
copiii așteptau acasă - hrana

Peste Potlogi revoluția celor doi ani a trecut ca și cum nici nu s'ar fi
făcut aici în țară. Întâmplările le auziau din gura satelor vecine. Odată s'a
întâmpat numai să deie câțiva călăreți prin sat, dar nici despre aceștia nu
s'a știut cu siguranță de sunt revoluționari ori împărătești.

Când apoi focul cel mare s'a potolit, a urmat reacțiunea. Oamenii
Vienei rescoliau toate unghiurile după fugari, patrioți, pribegi, cari încercau
să se strecoare prin brăul de spioni, care cuprinsese țara.

Unul din aceștia resări și în Potlogi. Trase la crăsmă, cum însă regalele
erau ale proprietarului, străinul căută pe popa Iosif. Mărturii cari își mai
aduceau aminte spuneau, că a stat mult străinul în casa popii Iosif.

Ce s'a vorbit acolo și ce s'a încheiat, cine ar ști? Numai bănueli au
remas pe urma celor întâmplate. Așa, s'a știut pe urma celor ce se petre-
cuseră după ce perî din sat streinul, că a fost - spion.

Dar și aceste au ramas vorbe fără proptă, căci popa Iosif se mutase
dintre cei vii, fără să-i fi spus cuiva un singur cuvânt asupra întâmplărei
acesteia. Ajunge că, la câteva zile după ce dispăru din sat streinul cu pri-
cina, într'o seară de Septembrie, seară de toamnă umedă și morocănoasă,
se pomeni satul cu un cârd de călăreți. Erau dragoni încinși cu platoșe de
alamă peste piept. Trecuseră ca fulgerul prin sat și, la un semn al conducă-
torului, cârmiră spre curte pe care o și ocoliră. Ivirea călăreților trezi la
viață curtea boerească.

Câni ridicară un urlet de credeai că Dumnezeu știe ce dihanie a dat
să între. Argații alergau zăpăciți dela un loc la altul rostind cu groază cu-
vântul devenit atât de temut după revoluție: Nemții!!

Ajunși în curte, o parte din soldați descălecă șiși scoase armele. Un

dulău mare bișos se repezii la unul din soldați, care însă îl luă la ochi și culcă pe vecie cu un glonț bine ochit.

Detunătura se pierdu în ecouri frânte prin cuprinsul curții.

Scurt după aceea, ușa de sticlă dela veranda largă spre care duceau vre=0 zece trepte late să deschise și în prag apăru în haine negre și capul acoperit, Savu Liubcovici, boerul.

Ofițerul se apropie de dânsul, îl salută și scoțând din îndoitura mânecii o hârtie întrebă pe nemțește:

- D=ta ești proprietarul Savu Liubcovici?

- Eu - respunse acesta - cu ce pot servi.

- Cu o nimică toată zimbi ofițerul. Aveți un sfert de cias. Pregătiți=vă și apoi ne urmați la - Timișoara. Am mandat de arestare la adresa d=tale.

Savu Liubcovici parcă crescua la auzul acestor cuvinte... Fața îi albi. Inclină ușor din cap, surise chiar, și zise.

- E scurt timpul, prea scurt. Un om ca mine are multe daraveri - un sfert de cias nu ajunge. Iar calea - și aci surise din nou - pe care pornesc eu, așa cred va fi foarte lungă.

Privi întins la ofițer... Urmă o pauză mică și boerul continuă.

- Te rog fă=mi un mic serviciu d=le locotenent. Un cavaler cere un serviciu altui cavaler - prelungeste timpul cu 3 sferturi de ceas și mă dau în mâinile d=voastre.

Ofițerul căzu pe gânduri. Privi orologiul, se puse la sfat cu sine însuși și într'un târziu respunse cam curtenitor:

- Am ordin d=le și eu sunt soldat, eu respuud de ordinul primit cu capul... nu mă pot învoi.

Pe buzele lui Sava apăru din nou acel suris misterios și rece.

- Bine, a dause dânsul.

Zicând aceasta perî în interiorul casei. Ofițerul își resuci o țigară și dete să o aprinză.

În jurul casei dragonii patrolau ca la hipodrom la distanță de câte doi cai unul de altul cu carabinele încărcate.

Vremea trecea repede.

Ofițerul privi din când în când îngrijorat la orologiu.

Deodată se adresă unui soldat.

- Șmidt, intră și spune domnului, că sfertul de oră a trecut. Il aștept.

În aceeași clipă se ivi în ușă figura lui Luca Liubcovici. În lumina scăzută a serii se vedeau trăsurile feții lui rescolite de un mare sbucium intern. Era ca și cum ar fi plâns.

- Încă o clipă domnul meu! - se adresă dânsul ofițerului.

Acesta salută politicos, dar în aceeași clipă oamenii tresăriră cu toții. Din interiorul casei pătrunse în liniștea amurgului de toamnă tunetul surd al unei detunături de armă.

Cât ai clipi din ochi, ofițerul sări la ușe, răcnind disperat:

- Ce înseamnă aceasta?

Luca isbucni în plâns.

Ofițerul îl dete brusc la o parte și pătrunse înlăuntrul. Pe urma lui năvăliră și vre=0 câțiva soldații cu săbiile trase.

Ofițerul nu trebui să aștepte mult până să găsească cheia enigmei. In odaia, care se deschidea din verandă zăcea întins corpul lui Sava

Mâna dreaptă strângea încă în convulsioni nervoase patul pistolului de vreme ce pe podelele lustruite un părăiaș roșu descria învârtiri bizare isvorind din tâmpla dreaptă a mortului.

Ofițerul stătu o clipă nehotărât. Stăpânit de o emoție momentană își vâri apoi sabia în teacă, își scoase coiful, făcându-și cruce. Observând alături de dânsul figura lui Luca, adause încet :

- Și-a ales partea cea mai bună. Dumnezeu să-l erte - Porunci apoi să i-se aducă o luminare și unelte de scris, se așeză la masa din vecinătate a mortului și compuse o depeșă către comenduirea sa, relatând cazul și cerând înviațiuni.

Sigilă depeșă și peste câteva clipe trei dragoni plecară în goană nebună, apucând drumul spre Timișoara.

* * *

Vestea despre stingerea din viață a boerului, străbătu ca fulgerul prin sat. Sentința bunilor români se strecurase deja prin sufletul plin de credință:

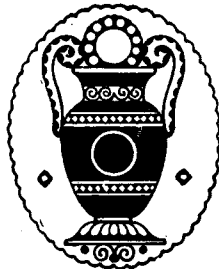
- Mâna lui Dumnezeu, mâna lui Dumnezeu! - își șoptiau femeile peste gard, ținând palmele la gură ca și cum s'ar fi temut, că și alții ar putea să audă osânda lor.

Un moșneag grăbi să ducă vestea și popii Iosif. Acesta povestea că a găsit pe părintele adâncit în molitvelnicul său vechi și citind rugăciunile eșirei sufletului.

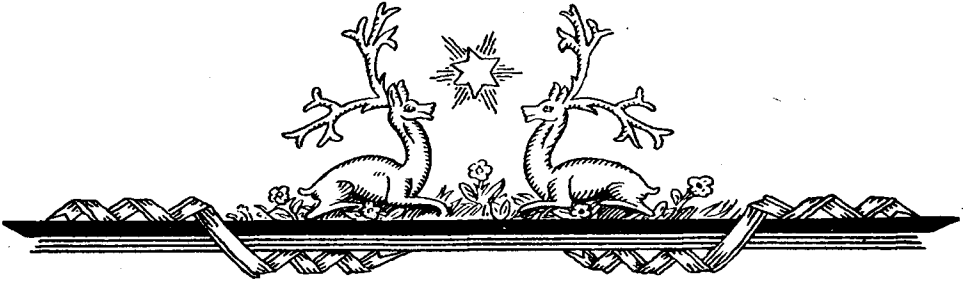
Că de ce tocmai aceste rugăciuni le citise părintele și chiar în vremea aceea, Românul nu și-o mai știu explica.

Destul că și vecinii au băgat de seamă, că în sara aceea lumina nu se stinsese în casa popii Iosif până târziu după miezul nopții când genele zorilor dimineții de toamnă începuseră a se crepa la răsărit.

Mihail Gașpar.

Cântece populare*) bănăţene

*Bagea meu îi negricios
Şi el tăt îi om frumos.
Când îl văd sara la lună
Părcă-i floare gin cunună,
Când îl văd sara la stele
Părcă-i cruce cu mărgele*

(Din Margina)

*Părăuşi cu apă rece
pi la poarta mamiî trece.
leşi mama să se spele
Şi nu să putù gi jăle,
văzù că-s lacrămi ge-a mele.*

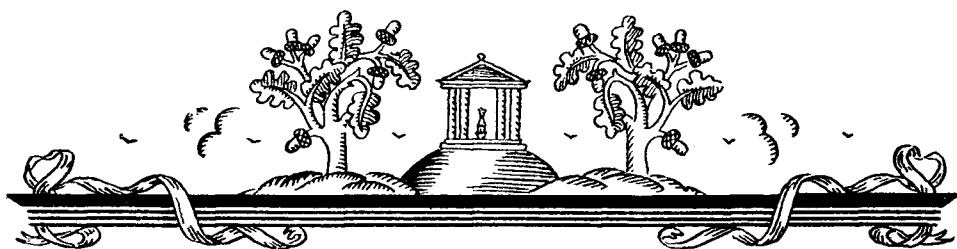
(Din Margina)

Culese de d-na **Lucia A. Popovici.**

---

*) Publicăm aceste cântece populare bănăţene dintr'o culegere făcută de d-na Lucia A. Popovici-Bourgeois, fiica marelui bănăţean A. C. Popovici. D-na Lucia Popovici ne-a trimis din Elveţia unde trăeşte o serie de interesante articole, a căror publicare vom începe-o în unele din numerele noastre viitoare.

Probleme actuale

Cazul Judecătoriei Arbitrale „Lloyd“ din Timișoara.

Ōitim în „Ardealul Juridic“ din 1 Martie 1928 deciziunea comercială No. 87/1927 a Curții de Apel Oradea, secțiunea II-a, prin care această Curte, judecând un incident de necompetință formulat față de o instanță judecătorească ordinară în favorul Camerei Arbitrale „Lloyd“ din Timișoara, a respins incidentul sub cuvânt, că nu poate recunoaște Camerei Arbitrale „Lloyd“ calitatea de instanță de judecată, organizația ei fiind potrivit art. 12 și 101 din Constituțiune. — Cum deciziunea Curții din Oradea va readuce, de sigur, în discuțiunea celor interesați problema faimosului „Lloyd“ Timișorean și încă într’o formă mult mai pasionată ca în trecut, ceea-ce, dată fiind gravitatea extraordinară a situației, este ușor de înțeles, credem a fi în nota actualității lămurind în câteva cuvinte dificila și atât de neglijată problemă a judecătoriei speciale susținută de *societatea particulară „Lloyd“* din Timișoara.

Cunoaștem prea bine sentimentele anumitor exponenți ai pieței băneștene, precum și părerile unora dintre confracții noștrii de origine minoritară, cărora „Lloyd“ le este mai sfânt decât tablele lui Moise și mai infailibil decât însuși Sanctitatea Sa Papa dela Roma, drept aceea suntem decisi a păstra nota celei mai stricte obiectivități, scoțând cu desăvârșire din cadrul preocupărilor noastre chestiunile de ordin personal în legătură cu direcțiunea asociației. Existența sau inexistența unor ascunse rezorturi, cari zice-se ar avea puterea de a deschide tainuite porțițe ce dau în blindatele subterane ale bancherului konzul ne lasă cu desăvârșire indiferenți. Noi, neavând suficiente temeuri de fapt prin cari am putea verifica partea de adevăr a acestor insinuări, nu le putem da crezământ, în consecință ne limităm mai mult la partea juridică a problemei, făcând doar în treacăt și unele observațiuni de ordin politic național.

Ideea anticonstituționalității Camerei arbitrale „Lloyd“ nu este cu totul nouă. Ea a fost susținută de D-rl Praporgescu, consilierul raportor al Curții de Apel Oradea și redactorul hotărârei No. 87/1927, în cadrele unui articol apărut în „Ardealul juridic“ din 1 Martie 1927. Aceiași revistă, în numărul din 1 Apr. 1927 a publicat și un răspuns la d-lui St. Praporgescu, dar mai

departe nu s'a ajuns. Totul a rămas în starea de mai înainte, până ce întâmplarea a adus în judecata complexului d-ului Praporgescu speța care i-a dat posibilitatea de a-și pune în lucrare teoria, dând astfel ocaziune înaltei Curți de casație să rezolve odată și pentru totdeauna acest important conflict de jurisdicțiune.

În susținerea anticonstituționalității atât Curtea din Oradea, cât și d-ului St. Praporgescu invocă art. 12 și 101 al Constituțiunii din 1923, zicând că: „Nimeni nu poate fi sustras în contra voinței sale dela judecătoria ce-i dă legea (art. 12)” și că: „Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât numai în puterea unei anume legi. Comisiuni și Tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire și sub nici un fel de cuvânt în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane (art. 101). Bazată pe aceste texte de lege, Curtea de Apel conchide: Camera Arbitrală „Lloyd” din Timișoara fiind înființată prin rescriptul regal No. 93131 din 13 Decembrie 1865 nu are la origine un act al puterii legislative, prin urmare sub raportul Constituțiunii din 1923 ea este inexistentă ca instanță judecătorească. - Faptul, că această Cameră Arbitrală a fost aflată în ființă de Constituțiunea din 1923 și că ea obținuse dela Directorul general al Justiției din Cluj autorizarea de funcționare No. 7071/1924 din 1 Martie 1924, nu schimbă deloc situația. Continuarea activității sale, pe un teritoriu aparținând azi României trebuia să fie pus în concordanță cu legiuirile de ordine publică ale țării, astfel cum o edictează Constituțiunea din anul 1923, care prin art. 137 decide că din ziua promulgării ei sunt desființate acele dispozițiuni din legi, decrete, regulamente, contrarii celor înscrise în prezenta Constituțiune. - Ori cum această Cameră Arbitrală nu a fost confirmată în drepturile sale prin o lege votată și promulgată în toată forma, ea a încetat de a mai exista, decretul Directorului General din Cluj neputând suplini lipsa legii de organizare, tot așa cum acest Directorat nu putea să se substituie nici în drepturile Corpurilor legiuitoare, singure în drept a înființa instanțe judecătorești.

În susținerea deciziunii Curtea de Apel mai dezvoltă și teoria inadmisibilității instanțelor excepționale în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, și cum judecătoria de Arbitrii „Lloyd” ar fi o judecatorie excepțională, sub raport constituțional ea nu poate avea ființă legală.

Deși la prima citire considerentele deciziunii No. 87/1927 par a fi întemeiate, totuși modesta noastră părere este că ele nu pot rezista în totalitatea lor și în actuala lor redactare unei analize juridice minuțioase. - Și iată, de ce:

Întâi inadmisibilitatea Lloydului ca instanță extraordinară.

Legea burselor din vechiul Regat în art. 47 recunoaște atât bursei de efecte și mărfuri din București, cât și burselor de mărfuri și cereale înființate prin decrete regale (art. 1) în diferitele orașe ale Țării, dreptul de a institui camere arbitrale de judecare și de conciliațiune în vederea judecării litigiilor ce vor izvorî din operațiuni săvârșite în bursă, sau afară din bursă când ele vor fi fost încheiate prin un mijlocitor oficial, sau când părțile vor fi convenit a se supune acestei jurisdicțiuni (art. 47). Iată deci o cameră de arbitrii permanentă, o instanță specială, nu excepțională cum s'ar zice în deciziunea No. 87/1927 a Curții de Apel Oradea, instituită prin o lege con-

stituțională sub toate raporturile, instanță în drept a judeca toate procesele de bursă, plus și cele comerciale independente de bursă atunci când părțile vor conveni să traducă litigiul în fața acestei instanțe speciale.

Cazul judecătoriei arbitrale Lloyd din Timșoara este perfect analog.

Atât rescriptul imperial din 1865, cât și legea Ungurească II: 1870, apoi art. 24 al legii LIV: 1912 recunosc halelor de produse agricole și de cereale din provincie (burselor de mărfuri și cereale din legea românească) dreptul de a înființa camere arbitrale în vederea judecării proceselor indicate în mod enumerativ în art. 94 al legii LIX: 1881, în marea lor majoritate indentice cu cele enumerate în legea burselor. - Ambele instanțe sunt deci speciale și permanente, chemate a judeca o întreagă categorie de procese comerciale.

A se vorbi aci de o comisiune sau tribunal extraordinar creat în vederea unor anume procese, este o exagerare. Sub acest cuvânt ar trebui să declarăm neconstituționale toate comisiunile disciplinare, fiscale, de arbitraj muncitoresc etc. create prin legi speciale în vederea judecării unei anume categorii de procese. - Evident, nu acesta este adevăratul înțeles al art. 101 din Constituțiune. Legea noastră fundamentală nu interzice crearea unor instanțe speciale cum este cazul judecătoriilor înființate prin legea burselor și a Camerei Arbitrale Lloyd din Timșoara repusă în drepturile sale prin legea II: 1870, legea este liberă a crea jurisdicțiuni de asemenea natură câte va crede de cuviință, nu va putea înființa însă jurisdicțiuni „extraordnare sau mai bine zis ocazionale, în vederea unor procese individual determinate, sau în vederea judecării unor persoane vizate individual de legiuitor, jurisdicțiuni ce ar urma să și înceteze activitatea odată cu judecarea proceselor în vederea cărora au fost create.

Nu este nevoie deci de prea multe cunoștințe juridice pentru a înțelege deosebirea între ceea ce va să zică jurisdicțiune specială și ce va să zică comisiunea sau Tribunalul extraordinar vizat de art. 101 al Constituțiunii. - Cea dintâi este o instituțiune permanentă, menită a judeca un număr nelimitat de procese și nedeterminate, decât doar prin caracterul lor de specialitate, pe când jurisdicțiunea extraordinară este întotdeauna de durată limitată, chemată a judeca procese sau persoane bine determinate. - Ori astfel stând chestiunea, n=avem decât să recunoaștem în principiu constituționalitatea jurisdicțiunii Lloydului sub raportul al. 2 al art. 101. Const., tot așa cum legea burselor recunoaște jurisdicțiunea camerelor arbitrale de pe lângă bursele din vechitul Regat, urmând bineînțeles să cercetăm în cele ce vor urma condițiunile în care această cameră arbitrală a fost înființată, precum și actualele condițiuni în care înțelege să și continue prea puțin dorita existență.

Dela început ținem să precizăm că inițial Camerele arbitrale înființate „în cadrele halelor de produse și cereale“ (art. 2 al legii II: 1870) au fost create în condițiuni corespunzătoare și Constituțiunii noastre, - ulterior au intervenit însă schimbări de ordin esențial, cari au făcut să dispară baza de drept ce le justifica până atunci existența.

Atât legea II: 1870, confirmată ulterior prin art. 24 al legii LIV: 1912, cât și art. 1 al legii burselor sunt legi cunoscute în doctrina dreptului sub numirea de „legi bianco“. - Ele dispun asupra unor chestiuni numai în mod

principal, lăsând puterii executive sarcina de a completa dispozițiunea legii, fie prin ordonanțe ministeriale cum este cazul art. 2 și 3 al legii II: 1870, fie prin decret regal, cum este cazul art. 1 al legii burselor. În aceste cazuri organul puterii executive lucrează în virtutea unui mandat primit dela puterea legiuitoare prin așa numita „lege bianco“, în consecință ordonanțele, respective înaltele decrete de executare ale mandatelor primite dela legiuitor, sub raportul dreptului public vor avea putere egală cu legea. — Astfel fiind, atât camerele arbitrale cari vor lua ființă pe lângă bursele de mărfuri și cereale din vechiul Regat, cât și camerile de arbitrii înființate în cadrele halelor de produse și cereale din provinciile alipite, sunt înființate în deplină regulă, cu toate că nici una din aceste jurisdicțiuni nu sunt amintite nominal în vre-o lege de organizare. Primele vor avea la bază înaltul decret regal dat în virtutea delegației primite prin art. 1 al. ultim, al legii burselor, iar cele din urmă sunt înființate de Ministerul Industriei și al Comerțului prin ordonanța Ministerială dată în virtutea art. 2 și 3 al legii II: 1870, care a lăsat acestui minister sarcina de a face tabloul halelor de produse investite cu dreptul de a ține camere arbitrale.

Până aci totul este în ordine. Camerele arbitrale înființate în cadrele halelor de produse din provinciile alipite au putere jurisdicțională chiar și sub raportul alineatului al art. 101 din Constituțiune, ele fiind înființate printr'un act de o putere egală cu legea. Acum intervine însă schimbarea.

Art. 2 și 3 al legii II: 1870 reînființează camerele arbitrale în cadrele halelor de produse și de cereale, existente în diferitele orașe ale țării. — La data când Ministerul de Industrie și Comerț a admis în virtutea art. 2 al legii II: 1870 reînființarea Camerei Arbitrale „Lloyd“ din Timișoara, autorizațiunea s'a dat halei de produse și cereale ce există pe lângă societatea „Lloyd“ din Timișoara și nu societății particulare propriu zisă. Nici nu se poate altfel, textul legii fiind cât se poate de categoric. Camerele arbitrale se înființează în cadrele halelor, nu însă în cadrele unei societăți particulare, lipsită de o asemenea hală de produse recunoscute de cei în drept. — De aci tragem concluziunea, singură posibilă, că nu societatea particulară „Lloyd“ este adevărata titulară a Camerei arbitrale, ci hala de produse și cereale astăzi inexistentă. — Și cum aceste camere arbitrale sunt accesorii de ale halelor de produse și cereale, în cadrele cărora au fost înființate, este foarte natural ca ele să urmeze situația halelor, încetând de a mai exista legal deodată cu suprimarea halelor de produse și cereale. — Așa ne dictează de altfel și rațiunea. — Camerele arbitrale din chestiune nu sunt decât niște organe ale halelor de produse, cum sunt de exemplu și camerele arbitrale înființate în cadrele burselor din vechiul Regat. — Ele servesc aplicarea conflictelor ce vor izvorî din operațiunile încheiate la bursă; judecarea litigiilor izvorite din operațiuni extranee se face doar în mod subsidiar, dar adevărata lor menire este aceea de a judeca conflictele de bursă. Dovadă ne este atât articolul — 47 — din legea burselor, cât și art. 94 din legea ungară LIX. 1881.

Astfel pusă chestiunea, singura soluțiune posibilă este aceea de a recunoaște decesul juridic al Camerei arbitrale „Lloyd“, deces ce s'a produs concomitent cu suprimarea halei de produse și de cereale, al cărei organ a fost. Bine, va putea replica cutare apologet al „Lloydului“, D^{ns} Ta susții

decesul juridic al acestei jurisdicțiuni deodată cu suprimarea hanelor de produse și cereale, cum se face însă, că Directorul G-ral al Justiției totuși a eliberat autorizațiunea de funcționare ?.

Foarte simplu. - Sau în necunoștiință de cauză, sau prin abuz, în ambele cazuri însă autorizațiunea eliberată pe numele soc. particulare „Lloyd“ din Timișoara este o monedă devalorizată, dacă nu chiar scoasă din circulațiune.

Și aci ne reintoarcem la teoria anticonstituționalității formulată de dl St. Praporgescu.

Atât timp, cât ordonanța ministerială este în strict acord cu art. 2-3 al legii II: 1870, puterea ei este indiscutabilă. - Când Ministerul se abate însă dela textul legii, acordând autorizațiuni pentru camere arbitrale unor societăți particulare cari nu dispun de hale de produse și cereale (art. 2) ordonanța lui nu mai poate fi privită ca un act de executare al mandatului primit dela legiuitor prin legea bianco, el va fi un falsus procurator, actele lui vor fi lovite de nulitate, iar jurisdicțiunea creată printr'un asemenea act va fi pur și simplu anticonstituțională, fiindcă-i lipsește actul echivalent legii de organizare cerută de art. 101 al. 1. din Constituțiune.

Iată deci de ce ziceam mai sus că nu putem accepta în întregime și în actuala lor redactare considerentele deciziunii No. 87/1927 a Curții de Apel Oradea, ceea-ce nu ne împiedecă însă să ajungem la același rezultat final, pe o cale, bineînțeles puțin mai ocolitoare, dar mult mai sigură.

Și acum drept încheiere iată și tabloul actualei situațiuni:

Societatea „Lloyd“, persoană juridică de drept privat, fericita depozitară a unei importante părți din suveranitatea „națională“, se prezintă azi o adevărată concesionară a suveranității Statului. - Deși lipsită cu desăvârșire de orice titlu ce ar putea să-i justifice dreptul la camera arbitrală, ea continuă să împartă dreptate, concurând foarte serios cu instanțele ordinare, modeste reprezentante și ele a celei de a III putere în Stat.

Cercetând mai de aproape problema, și cel mai neîndemnatec dintre cetățeni își va da cu ușurință seamă de halul fără de hal în care ne-a aruncat suspecta indulgență arătată acestei anacronice instituțiuni. - O societate de drept privat, concensionară a unei părți din suveranitatea Statului, reprezentanta acelei de a treia puteri constituționale, posesoara unei judecătorii de bursă fără bursă, în numele căreia împarte dreptatea în schimbul oneroaselor taxe încasate dela justițiabili, ca să le dea apoi drept subvenție liceului izraelit din Timișoara, nu vi-se pare, că tabloul este straniu peste măsură ?!

Noi credem în principiul suveranității naționale, una și indivizibilă, singura depozitară a tuturor puterilor în Stat. Ni s'a vorbit ceva și de încetarea regimului capitulațiunilor. Ei, acum suntem convinși totul este o mistificare; teoriile de drept public ale savanților noștrii profesori sunt fleacuri, iar cei ce ne-au vorbit de suprimarea regimului capitulațiunilor sunt niște vizonari incorigibili...

Da, trăim în plin regim de capitulațiune. Statul nu poate servi singur dreptatea; lăsați deci consuli la rând, ei sunt mult mai dibaci...

Al. V. Cimponeriu.

Insemnări

DUPĂ discuții lungi s'a încheiat, în fine, concordatul cu biserica rom. catolică. Tratatul au fost începute încă sub prima guvernare a partidului poporului, de către d=1 Goga, și continuate sub guvernarea liberală până la 1926, când au fost terminate - tot sub guvernul Averescu - de către d=1 Vasile Golu dis. Rezultatul tratativilor a fost ținut în secret, pentru a nu stârni discuții inutile. Cu atât mai vehementă, este acuma reacțiunea celor chemați, și nechemăți, împotriva rezultatului final. Și pretutindeni se aud nedumeriri, violențe, chiar, împotriva concordatului. Îndeosebi din partea bisericii ortodoxe este protestul aspru criticat.

Nu discutăm chestiunea în fond, adecă conținutul concordatului, având factorii în drept datoria, și pri-

legiul să-și spună cuvântul în fața corpurilor legiuitoare. - Nu ne putem, însă, identifica cu opoziția clerului ortodox. România de ieri a eșit din sfera ortodoxizmului, ridicându-se la treapta statelor moderne, constituționale, deci, la platforma culturii apusene. Ori, prima etapă a acestei culturi este, abandonarea spiritului medieval, intolerant, în vederea dreptului fiecărui cetățean de a-și manifesta credința și religia după convingerile sale proprii. - Crezul, viața internă, sufletească, nu importă pe nimenea, căci există un drept sfânt, inalienabil al libertății confesionale, - sancționat de toate statele constituționale din lume.

Și dacă cetățeanului trebuie să i-se garanteze acest drept, este firesc ca, statul să reglementeze, pe cale contractuală, și a bunei înțelegeri aceste

relații, cari se nasc între manifesta-
rea vieții sufletești a cetățeanului și
între autoritățile statului.

Concordatul—in ultima analiză—nu
este alta, decât un asemenea con-
tract între statul român și între bi-
serica catolică, — care stabilește drep-
turile și datorințele contractanților.
Ori, cum se poate închipui că, Ro-
mânia întregită să refuze reglemen-
tarea bisericii puternice a catoliciz-
mului, dând aspectul unui stat in-
tolerant, medieval. — Oare biata noas-
tră țară nu are destui dușmani?
Neapărat provocăm și antipatia
Romei?

*

UN mare cărturar și-a spus cu
vântul răspicat, d-^{le} profesor uni-
versitar C. Rădulescu-Motru, în
scrisoarea sa de dimisie din par-
tidul poporului, adresată d-^{le}lui Ge-
neral Averescu, afirmă limpede:

— „...„convingerea mea fiindcă, *ale-
geri fără libertate nu le mai poate
face pe viitor*, în România, decât
un dictator, pe care eu nu-l văd,
sau chiar dacă l-ași vedea, nu l-ași
urma. Ori și ce încercare, de a opri
realizarea libertății de vot, este o
jignire adusă sentimentului public,
și ar avea drept rezultat, să îndrepte
massele electorale spre partidele de
extrema stângă, acea ce nu cred să
fie spre binele țării“...

Iată cum privește un ideolog su-
perior situația internă a țării; și
la citirea acestor cuvinte lapidare,
parcă simțim, *cum se ridică viziunea
principiului democratic* deasupra

lichelismului politic; deasupra tră-
dării lașe a principiilor și a convin-
gerilor de eri pentru situațiunea de
azi; deasupra arivismului scârbos al
omului mic de suflet, nepregătit,
incult, insignifiant, devenit specialist
peste noapte—ca din senin; deasupra
sforărilor difamante și abilități țigă-
nești; deasupra cloacii demoralizante
a tot, ce se numește—la noi—viață
politică, ori politică de partid. Pro-
dusul partidelor vechi și *cu mare
tradiție*; — *recolta sistemului superior
de stat al clasei conducătoare de
azi*; rezultanta îndrumărilor sociale,
politice, economice, financiare, cul-
turale și morale ale unei societăți,
care se îmbuibă în mediul stupe-
fiantelor sub egida reprezentativă
a Fălcoenilor și Găetanilor.

Și noi, „boanghenii“, privim — cu
suflet îngrozit—acest spectacol trist,
și ne punem, involuntar, întrebarea:
unde sunt visurile noastre, ce vâ-
turi sbicuiue idealismul nostru, unde
s'au evaporat speranțele, — unde ne
vom opri? ...

*

L UPTĂ sălbatecă se duce în Jugo-
slavia pentru desnaționalizarea
Românilor de acolo. Nu vorbim de
Valea Timocului unde Românii tră-
esc în masă compactă, dar unde con-
știința românească este considerată
ca trădare de patrie și înăbușită cu
toată ferocitatea.

Pentru a rupe cât mai multe ele-
mente din blocul puternic al fraților
noștri căzuți sub oblăduire jugoslavă,
preoțimea sârbească dă neinterupt

mână de ajutor întru sârbizare, autorităților ultrașoviniste din Banatul rob. Un caz recent grăește dela sine: preotul sârb din comuna Marghita-Mare, a început, cu știrea autorităților desigur, o infamă acțiune de sârbizare. În numele guvernului din Belgrad, acest preot făgăduiește pământ gratuit aceloră dintre Români cari se vor lăpăda de neamul lor și se vor declara sârbi.

În comuna românească Sân-Janăș vreo 72 de familii românești, sărace lipite pământului, au luat drept bani buni făgăduelile fățarnice ale preotului sârb și s'au declarat sârbe. Dar până astăzi nici o familie dintre 72 n'a primit vr'un petec de pământ precum li s'a făgăduit. Vorbele preotului sârb s'au dovedit groșolane trageri pe sfoară.

În propaganda lor, sârbii spun că toți românii din Banat sunt de origine sârbi, românizați în cursul vremilor, și că datoria lor e: să se întoarcă în rândurile poporului sârb.

Ziarele sârbești, în frunte cu „Polika“ din Belgrad și „Agrar-Zeitung“ din Zagreb, ocupându-se de cazul din Sân-Janăș, salută ditirambic „revenirea românilor din Voivodină la conștiința originii lor sârbești“.

Față de aceste apucături balcanice ale preoților și autorităților sârbești, s'a pornit o îndârjită contracțiune printre Românii din Jugoslavia.

Momelile și fățarniciile sârbești vor avea ca rezultat inghegarea și mai puternică a rândurilor româ-

nești dincolo de nedreapta graniță a Banatului ciuntit.

*

CELE mai grele impozite către stat din întregă Jugoslavia le plătesc Românii din Banatul rob. Impilați, cu pământul ciuntit de o șovină lege agrară, țărani români din Jugoslavia sunt storși de impozite peste puterile lor. Ținta Belgradului e aducerea la sapă de lemn a fraților noștri și desființarea lor ca grup etnic, cât mai grabnică. Colonizarea cu sârbi din Bosnia, Herțegovina și Dalmația a unor sate românești din Banat a fost primul pas. Autoritățile sârbești sunt hotărâte să procedeze cu ultima energie la sârbizarea forțată a Banatului. Pretutendeni însă, întâmpină o rezistență românească din cele mai eroice.

*

CÂNTECUL românesc continuă să-și țină laolaltă pe Românii din satele bănățene rămase sub stăpânire streină. Când n'au școală, corurile sătești țin legăturile sufletești între frații de acelaș sânge și de aceeași limbă. Înainte de războiu existau fanfare românești doar în comunele: Coștei, Alibunar, Dolove, Deliblata și Sălcița. După ruperea în două a Banatului s'au înființat fanfare românești vrednice de toată lauda în comunele: *Retisor, Grebenaf, Oresaț, Vlačovaț, Sredistea-Mică, Straja, Jamul-Mare, Voivodint* etc.

Celelalte sate românești cari n'au încă fanfare sunt hotărâte să urmeze

această frumoasă pildă a comunelor de mai sus, cari stau în fruntea luptelor naționale românești din Jugoslavia despotică.

*

D=L *Virgil Molin*, directorul tehnic al S. A. „Scrisul Românesc” și al revistei „Grafica Română”, din Craiova, un vrednic fiu al Banatului, a fost distins de către I. P. S. S. Patriarhul Ierusalimului, cu crucea Ordinului „Sfântul Mormânt” în gradul de Cavaler, pentru serviciile aduse Bisericii Ortodoxe.

*

IN ședința de primăvară a consiliului județean Timiș-Torontal, s'a iscat un incident regretabil între membrii majoritari și între un consilier minoritar, *pentru folosirea limbii materne*. ~ Românii, în frunte cu prezidiul, au protestat vehement împotriva discursului rostit în limba germană, împiedicând chiar pe consilierul șvab, să-și facă datoria, împusă, de legea administrativă.

Nu putem aproba această atitudine, îndreptată împotriva dreptului elementar și firesc al fiecărui cetățean, *de a se folosi de limba sa maternă în decursul unor proceduri administrative*. Și nu este admisibil ca, noi, românii să fim mai reacționari și mai șoviniști, ca înșiși maghiarii, cari, acestei lipse de toleranță îi pot mulțumi rezultatul desastroos, provocat de războiul mondial. ~ Ori, în fosta Ungarie, dacă și nu se respectau drepturile acordate naționalităților prin legea

XLIV din 1868, - *art. 3 al acestei legi nu a fost atins, folosindu-se naționalitățile de limba lor maternă la desbaterile consiliului județean*. Și acuma deodată - după sancționarea mondială a principiului național, după războiul mondial, revoluție mondială și după punctele dela Alba-Julia - această intoleranță capătă un aspect lipsit de seriozitate.

*

LA Timișoara a început să apară o foaie săptămânală „Comerțul românesc”, scrisă în românește și nemțește. Coducerea acestei foi o are d-**le** Traian M. Boleanțu. Dorim viață lungă și spornică noului confrate!

*

NĂPASTA, puternică, profund românească operă a tânărului nostru compozitor *Sabin V. Drăgoi* a fost primită de „Opera Română” din București și luată imediat în studiu. În actuala stagiune „Năpasta” va fi jucată în Capitala țării și, nu ne îndoim o clipă, va fi o mare surpriză pentru lumea muzicală. Un eveniment muzical ale cărui unde vor lăsa urme adânci în viața muzicală dela noi.

În rolul Anca va apărea d-**ra** Maria Cojocăreanu, în al cărciumarului *Dragomir*, d-**le** V. Rabega, în al lui Ion nebunul, d-**le** Gh. Folescu, iar în al învățătorului *Gheorghe*, d-**le** Maxim Săveanu.

Opera va fi pusă în scenă de d. Const. Pavel, iar conducerea muzicală o are d. Alfred Alexandrescu.

*

Înțelegem: d=I Filodor *nu-i român*, n'are nici un sentiment frățesc pen=tru Românii din Jugoslavia. Totuș ar trebui să știe că, la Belgrad d=sa reprezintă România nu Fanarul!

*

INFIINȚAREA la Timișoara a unei Academii de înalte studii Comerciale e unul din visurile fruntașilor vieții românești din Banat.

În cursul anului trecut, o delegație de timișoreni a intervenit pe lângă d=I *Em. Brancovici*, preș. „Asociației Culturale din Banat“ rugându-l să ia asupra=și opera de organizare a viitoarei Academii Comerciale din Timișoara, urmând ca d=sa să fie primul ei rector.

Acum câteva săptămâni, deputatul bănățean, de *Petre Savi*, a adus chestiunea în Parlament, stăruind ca această Academie Comercială a Banatului să se înființeze cât mai curând.

*

UN răspuns la o - zăpăceală. Ziarul oficial al partidului liberal din Banat se ocupă - în numărul recent - cu articolul meu din No. 2-3 al revistei. Pe patru coloane a disecat d=I I. Brant articolul incriminat, - cu destulă obiectivitate. În consecință ți u să răspund:

„Banatul“ **nu** este o revistă sociologică, ca „*Arhivele*“, - nici nu se măsoară cu „*Viața românească*“, ci ocupă un loc - bine înțeles ca format - între aceste două reviste. (Sântem prea modești, ca să ne apropiem și în fond de aceste două produse superioare ale spiritului

contemporan). - Prin această caracterizare vreau să zic că, nu toate articolele publicate de noi au pretenția de a fi considerate ca *studii*. Îndeosebi pe terenul sociologic (deci și la rubrica politicii interne, sau externe), un studiu temeinic am depăși - prin spațiul inevitabil - ca drele revistei. Astfel nici articolul incriminat, nu are pretenția studiului, ci este o fotografie à la minut despre situația politicii noastre dela 1918 încoace, - și nu se referă la evoluția istoriei până la această dată, interesându=ne, în general, nu mai epoca contemporană.

Cât privește ironizarea democrației=constituționale, vom reflecta altădată, remarcând cu date statistice (din Mon. Ofic., Viitorul, discursuri etc.) că însuși conducătorii partidului liberal au pretins pe seama lor titlu de glorie al apărării democrației. Și atuncia nu înțelegem atitudinea antidemocratică, ascunsă sub o ironizare deplasată, și pe lângă toată, „Unitatea de principii“, a d=I *I. Brant*.

Una e cert că, - Banatul“ a stărnit discuții în jurul apariției sale. Sântem mulțumitori confratelui dela „*Nădejdea*“ că, în ton urban și științific ne=a combătut, - primind, întotdeauna și cu bucurie, provocarea la o discuție serioasă. Căci aceasta este ținta revistei: ca să lămurească publicul bănățean asupra problemelor actuale, având rolul unui stimulent desinteresat.

(Grf.)

„Banca Industriaşilor şi Comercianţilor Români“ S. p. A. Arad

CONVOACARE

Domnii acţionari ai „Băncii Industriaşilor şi Comercianţilor Români“ s. a. Arad, prin aceasta sunt convocaţi, conform §-ului 8 din statute, la a

II-a adunare generală ordinară,

care se va ţinea în Arad, la **29 Aprilie 1928** orele 10 înainte de amiază, în localurile institutului (Bulevardul Regina Maria Nrul 17).

OBIECŢE:

1. Raportul Consiliului de Administraţie, al Comitetului de Censori şi stabilirea bilanţului.
2. Alegerea Comitetului de Censori, compus din 5 membri.

Domnii acţionari cari doresc a participa la Adunarea generală în persoană sau prin plenipotenţiaţi, în sensul §-ului 15 din statute, sunt rugaţi a-şi anunţa la Consiliul de Administraţie, dreptul lor de participare la Adunarea generală şi eventual dovezile de plenipotenţă, cel puţin cu 24 ore înainte de Adunarea generală.

Arad, la 12 Martie 1928.

Consiliul de Administraţie.

Activ CONTUL BILANŢ încheiat la 31 Decembrie 1927. Pasiv

Cassa		145809	Capital		2000000
Cambii escontate		3945769	Fond de rezerve		51152
Garanţii B-ca Naţională		20000	Dep. spre fructificare		435084
Ct.-Curent		18783	Reescont:		
Valori în Cassă		200000	Banca Naţională	199000	
Mobilier	141829 40		Alte bănci	1317000	1516000
Descriere	14829 40	127000	Depozite de Cassă		134450
			Diverşi creditori		26187
			Dare după depuneri		2380
			Interese transitorii		84840
			Profit		209268
		4457361			4457361

CONTURI DE ORDINE

Cambii de Ct.-Curent		175000	Dep. de Cambii de		
Garanţii ipotecare		142000	Ct.-Curent		175000
Debitori de garanţii		100000	Dep. de Garanţii ipot.		142000
			Garanţii		100000
		417000			417000

Debit CONTUL PROFIT ŞI PIERDERE Credit

Porto		4720	Interese şi proviziuni		821643
Spese		125094			
Salare		181000			
Chirii		32000			
Interese după depuneri		44334			
Int. de reescont		199198			
Impozite		26038			
Profit		209268			
		821643			821643

Arad, la 31 Decembrie 1927.

Pentru contabilitate:

ss. Savu Sevici, dir. executiv cont. aut.

CONSILIUL DE ADMINISTRAŢIE:

Preşedinte: ss. Gheorghe Adam, Vicepreşedinte: ss. Cornel Burza,
ss. Valeriu Sândor, ss. St. Mateescu, ss. St. L. Feier, ss. Ioan Marian, ss. Victor Boşniac, ss. Ioan Goicea.

COMITETUL DE CENSORI:

Verificat şi găsit conform cu registrele
Preşedinte: ss. Ioan Popa exp. cont. ss. Vasile Suciu, ss. Bojidar Moşorca, ss. Zenovie Voştnar.

Prima Cassă de Păstrare din Timișoara

BILANȚUL GENERAL

Activ

Incheiat la 31 Decembrie 1927.

Pasiv

Cassa:				Capital social	30.000.000	—		
Numerar	25.141.780	33		Fond de rezervă	6.475.328	63		
Monete streine . . .	812.021	—		Fond de pensii	1.077.000	—		
Disponibil la bănci . .	14.586.961	01	40.540.762	34	Fond pentru creanțe dur-			
Portofoliu de efecte				bioase conform § 32				
scontate			184.093.011	—	al legii imp.	7.000.000	—	44.552.328
Debitori în conturi-cu-								
rente			169.589.685	16	Depuneri spre fruct, pe			304.547.993
Imprumuturi pe ipoteci			3.680.658	81	livr. și în cont-curent			—
Efecte publice și acțiuni:					Creditori			5.775.116
Acțiuni dela afiliațiuni	2.844.403	—			Angajamente pentru e-			—
Diverse efecte	3.992.372	47	6.836.775	47	fecte reescontate . . .			32.042.442
Debitori pentru garanții					Scrisuri funciare în cir-			—
și cauțiuni			8.664.175	—	culație			3.528.350
Efecte spre încasare . .			28.924.515	35	Creditori pent. garanții			8.664.175
Imobile:					și cauțiuni			—
Palatul băncii	894.106	88			Remitenți de efecte spre			28.924.515
Casa fond. de pensii	149.190	—	1.043.296	88	incasare			8.863.147
					Dobânzi transitorii . .			77
					Beneficiu net:			
					Report. din anul 1926	100.027	22	
					Benef. net p. an. 1927	6.374.784	96	6.474.812
								18
			443.372.880	01				443.372.880
								01

Timișoara, la 31 Decembrie 1927.

Pentru contabilitate:

DIRECȚIUNEA A:

ss. **O. Kratochvil**
subdirect or, expert contabil

ss. **C. Neamțu**
președinte

ss. **A. Stachler**
vicepreședinte

ss. **P. Szeltmann**
directorul general

ss. **Dr. I. Baltescu**

ss. **Dr. P. Ișțfan**

ss. **R. Jahner**

ss. **L. Kayser**

ss. **E. Marian,**

ss. **Dr. C. Micloși**

ss. **Dr. R. Miocu,**

ss. **C. C. Neamțu**

ss. **C. Negrescu**

ss. **P. Nicolan**

ss. **P. Papacostea**

ss. **E. Pattýánszky**

ss. **Dr. N. Porumb**

ss. **Dr. I. Róna**

ss. **C. Sescioreanu**

ss. **B. Skoday**

ss. **I. Wilhelm**

Verificat și găsit conform cu registrele.

COMISIUNEA DE SUPRAVEGHERE:

ss. **Dr. G. Lichtscheindl**

ss. **S. Fiedler,** ss. **V. Popovici,** ss. **D. Sbenghe,** ss. **Dr. T. Scheirich,** ss. **A. Ungar,** ss. **H. Winkler**
expert contabil expert contabil

➤ BANATUL ➤

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

TIMIȘOARA

PIAȚA UNIREI No. 6

Anul III, No. 2-3, © 1928.

COMITETUL DE REDACȚIE:

Șt. Ardeleanu, Inginer
Dr. Iuliu Belu
C. Bojîna, Avocat
Dr. Al. Cimponeriu
Luolan Costin, Profesor
Dr. med. Gh. Crăciun
Dr. med. Nerva Drăgan
Mihail Gașpar, Protopop
Dr. Cornel Groșgorean
Grigore Ion
Dr. Paraschiv Lioareșiu
Emil Mihalău, Profesor
V. Vlad, Inginer

*Membrii comitetului de redacție
își semnează articolele. Conținutul
articolelor lor nu angajează nici
comitetul de redacție în întregime,
nici pe directorul revistei.*

ABONAMENTE:

Pe un an . . . . . 360 lei
Pe jum. an . . . . . 180 "
Exemplarul . . . . . 30 "
Pentru instituții, autorități și
intreprinderi . . . . . 720 lei

SCRISUL ROMÂNESC S. A.

. . CRAIOVA . . .

Plugari

și semințele de primăvară trebuie desinfectate

Folosiți deci

Lichidul-Corosiv USPULUN-UNIVERSAL
sau desinfectantul uscat **TILLANTIN**

Probat de practică și știință și găsit
neintrecut.

De căpătat în toate magazinele de specialitate,
unde nu se găsește, a se adresa la:

„Romanii” S. A., Timișoara

Palatul Bănățean.

Adunarea Generală a Băncii de Scont S. A. - TIMIȘOARA

Acest puternic institut de credit și-a ținut zilele trecute Adunarea generală din acest an.

Președintele, d-l ing. *Victor Blasian*, după ce a constatat că adunarea e în număr, a însărcinat cu conducerea protocolului pe d-l Dr. *Edmund Rettenberg*, iar cu autentificarea acestuia pe acționarii *Adolf Frankl* și *Gedeon Kovács*.

Directorul general d-l *Oskar Kubicsek* a prezentat raportul direcțiunii și propunerea relativ la diviziunea câștigului. Adunarea generală a acceptat, în unanimitate raportul și a luat hotărârea ca, pe lângă o anumită dotare a rezervelor, să plătească o dividendă de 120 lei (20 la sută) mai departe să prezintă într'un nou cont 1.189.175 lei.

Inspectorul comercial d-l *Virgil Popovici* a citit raportul comisiei de censori prin care cere să se dea descărcarea atât Direcției cât și censorilor. În Direcție au fost realeși d-nii: *Emanuel Berger*, *Emil Havas* și *Iosif Schwartz*, iar în comisia de censori: *Virgil Popovici*, *Aug. Coman*, *Ludvig Grünberg*, *Albert Reisz*, *Adolf Schneer*, *Sig. Szivos* și *Maurițiu Zádor*.

Cel mai practic cadou de Sărbători
este încălșămintea „TURUL” elegant,
effin, durabil.

Vizitați Sucursalele noastre în Timișoara

CETATE:

Bulevardul Regele Ferdinand 11 / Strada Merczy 7

IOSEFIN:

Bulevardul Berthelot 31

FABRIC:

Strada Buziașului 15.

E. J. RADSCHITZKY

Articole pentru cinema
Mozikülönlegességek raktára
Kinospezialhaus

TIMIȘOARA IV., Strada Preyer 3.

1937. SCRISUL ROMĂNESC S. A. / CRAIOVA